

Prof. dr hab. inż. arch. Maria Jolanta Sołtysik
Wydział Architektury
Politechnika Gdańska
Ul. Narutowicza 11/12
80-233 Gdańsk

Recenzja

**dorobku naukowego i monografii habilitacyjnej dr inż. arch. Tomasza Malca
zatrudnionego w Istanbul Kamerburgaz University w Stambule,
w związku ubieganiem się o stopień doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk technicznych w dyscyplinie architektura i urbanistyka
(opracowana dla Rady Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej)**

1. Podstawa opracowania recenzji

Podstawę formalną opracowania recenzji stanowi pismo prof. zw. dr hab. inż. arch. Stefana Wrony, Dziekana Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej z dnia 7 kwietnia 2016 roku oraz decyzja Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów Naukowych z dnia 11 marca 2016 roku.

Podstawą merytoryczną recenzji są następujące przesłane wraz z pismem Dziekana załączniki:

- Wniosek Tomasza Malca o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego w dziedzinie nauk technicznych i dyscyplinie architektura i urbanistyka
- Załącznik nr A1 zawierający informacje osobowe Habilitanta
- Załącznik nr A2 zawierający uwierzytelniony odpis dyplomu doktora nauk technicznych w zakresie architektury i urbanistyki Tomasza Malca
- Załącznik nr A3 zawierający autoreferat w języku polskim
- Załącznik nr A4 zawierający autoreferat w języku angielskim
- Załącznik nr A5 zawierający wykaz opublikowanych prac naukowych lub twórczych oraz informację o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy naukowej i popularyzacji nauki w języku polskim
- Załącznik nr A6 zawierający wykaz opublikowanych prac naukowych lub twórczych oraz informację o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy naukowej i popularyzacji nauki w języku angielskim
- Załącznika nr A7 zawierający wykaz współautorów projektów architektonicznych, publikacji naukowych oraz recenzentów
- Załącznika nr B1 zawierający wybrane projekty architektoniczne
- Załącznik B2 zawierający wybrane projektu studenckie
- Załącznik B3 zawierający wybrane publikacje
- Płyta CD z zapisem elektronicznym dokumentów
oraz cztery publikacje książkowe:
- Monografia wskazana jako główne osiągnięcie wynikające z art. 16 ust. 2 *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz. U. z

2003 r. nr 65, poz. 595 ze zm.), którą to monografią jest rozprawa habilitacyjna Tomasza Malca zatytułowana *Jewish Architecture and Urbanism in the Years 1495-1815. The Jewish City in Casimir, Cracow*, wydana w Rzymie w 2015 roku;

- T. Malec, E. Stachura, *Nieruchomości – proces inwestycyjny*, Bielsko Biala 2005;

- T. Malec, *Projektowanie architektoniczne. Wprowadzenie do zawodu architekta*, Gliwice 2012

- T. Malec, *Ocena przestrzeni centrów handlowo-usługowych na Górnym Śląsku na podstawie wybranych przykładów*, Saarbrücken 2014

2. Informacje ogólne o Kandydacie

Tomasz Malec uzyskał tytuł magistra inżyniera architekta w czerwcu 2001 roku na Wydziale Architektury Politechniki Śląskiej w Gliwicach i następnie został zatrudniony na stanowisku asystenta projektanta w biurze „ES Biuro Projektów Architektonicznych dr inż. arch. E. Stachura”, gdzie pracował 3 lata. Następnie był słuchaczem studium doktoranckiego na Politechnice Śląskiej w Gliwicach. Jednocześnie rozpoczął pracę dydaktyczną w Szkole Bankowości i Finansów w Bielsku Białej, gdzie w latach 2002-2006 prowadził zajęcia dotyczące rynku nieruchomości i dokumentacji budowlanej. W międzyczasie, w listopadzie 2004 roku został pracownikiem Akademii Ekonomicznej im. K. Adamieckiego w Katowicach jako asystent w Katedrze Inwestycji i Nieruchomości, gdzie pracował do września 2006 roku. Wówczas podjął zajęcia dydaktyczne w Bielskiej Wyższej Szkole w Bielsku Białej z zakresu metodologii projektowania, prowadząc jednocześnie zajęcia z zakresu prawa budowlanego, procesu inwestycyjnego i zarządzania nieruchomościami dla pracowników PKP w Warszawie i Katowicach (2006-2008). Równolegle, od października 2006 roku do sierpnia 2014 roku, prowadził własną praktykę architektoniczną w biurze „TM Construction dr inż. arch. Tomasz Malec”, którego był właścicielem.

W październiku 2009 roku Tomasz Malec obronił pracę doktorską na Wydziale Architektury Politechniki Śląskiej w Gliwicach, na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Ocena przestrzeni architektonicznej wielko kubaturowych centrów handlowo-usługowych na Śląsku na podstawie wybranych przykładów*, której promotorką była prof. dr hab. inż. arch. Elżbieta Niezabitowska. Miesiąc później został zatrudniony na Wydziale Ekonomiczno-Technicznym w Bielskiej Wyższej Szkole im. J. Tyszkiewicza w Bielsku-Białej na stanowisku adiunkta (2009-2012), pełniąc tam też funkcję dziekana w latach 2010-2011. W październiku 2012 rozpoczął roczną pracę naukowo-dydaktyczną na Uniwersytecie Rolniczym im. H. Kołłątaja w Krakowie, w Katedrze Dendrologii i Architektury Krajobrazu na stanowisku asystenta. W 2013 roku wygrał konkurs na stanowisko Assistant Professor (adiunkta) w Istanbul Kemerburgaz University w Stambule i od września 2013 roku do chwili obecnej jest adiunktem na tej Uczelni.

3. Recenzja dorobku naukowego i zawodowego Kandydata

3.1. Dorobek naukowy

Zainteresowania naukowe Habilitanta są szerokie i ewoluowały zgodnie z profilem naukowym instytucji, w których podejmował działalność naukową lub dydaktyczną. Tak więc

początkowo, jako słuchacz studium doktoranckiego Wydziału Architektury Politechniki Śląskiej w Gliwicach, zajmował się architekturą i historią architektury – osiedlami społecznymi na terenie Górnego Śląska oraz rozwojem form miejskich okresu międzywojennego. Następnie jako pracownik Akademii Ekonomicznej w Katowicach interesował się rynkiem nieruchomości i centrami handlowymi. Podejmując pracę w Katedrze Dendrologii i Architektury Krajobrazu podjął problematykę zieleni w mieście, a jednocześnie od 2012 roku publikował teksty dotyczące kultury materialnej i niematerialnej osadzonej w tradycji judaistycznej. Pracując na uniwersytecie w Stambule kontynuował badania nad zielenią w mieście i nad kulturą i architekturą Żydowskiego Miasta na Kazimierzu w Krakowie. Ten temat przedstawił też później w swej rozprawie habilitacyjnej. Natomiast jako czynny projektant i dydaktyk-architekt przez cały tok swej praktyki zawodowej zajmował się również teorią i metodologią projektowania.

- Publikacje

Przed doktoratem Tomasz Malec był autorem czterech, a współautorem dwóch artykułów w czasopiśmie oraz autorem jednego artykułu w opracowaniu zbiorowym. Wspólnie z Ewą Stachurą opublikował także monografię. Są to następujące prace:

1. Tomasz Malec, ***Uwarunkowania rozwoju socjalnej architektury osiedlowej na terenie Górnego Śląska w latach 1945-1989***, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej”, 2004, s.131-135;

2. Ewa Stachura, Tomasz Malec, ***Rynek nieruchomości. Podstawy segmentacji***, „Marketing i Rynek”, 3/2005, s. 29-37 (50% autorstwa Kandydata)

3. Tomasz Malec, ***Rozwój idei miasta i form zamieszkiwania w XIX i XX wieku***, „Nieruchomość”, 1 i 2/2005, s. 47-51

4. Ewa Stachura, Tomasz Malec, ***Architektura polska okresu międzywojennego – część 1***, „Nieruchomość”, 4/2005, s. 49-53 (50% autorstwa Kandydata)

5. Tomasz Malec, ***Rynek nieruchomości - wybrane determinanty rozwoju***, [w:] *Współczesne kierunki inwestowania. Formy i efekty*, opr. zbiorowe, Katowice: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, 2005, s. 78-90

6. Ewa Stachura, Tomasz Malec, ***Nieruchomości – proces inwestycyjny***, Bielsko-Biała: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowości i Finansów, 2005, 133 strony (monografia, 50% autorstwa Kandydata)

7. Tomasz Malec, ***Architektura polska okresu międzywojennego w Katowicach***, „Nieruchomość”, 1/2006, s. 53-57

8. Tomasz Malec, ***Relacje pomiędzy centrum handlowo-usługowym a jego otoczeniem***, „Obserwator”, 1(4) 2009, s. 18-20

Pięć z tych publikacji dotyczy problematyki architektoniczno-urbanistycznej (nr 1,3,4,7,8). Są to krótkie, syntetyczne teksty, z których trzy mają charakter dedykowanego studentom repetytorium ogólnohistorycznego. Trzy z nich (nr 3, 4 i 7) nawet opatrzone winiętką „powtórka z architektury”. Wymowę merytoryczną dwóch artykułów poświęconych architekturze i urbanistyce (nr 1 i 3) osłabia nieco fakt, że praktycznie pozbawione są ilustracji. Trudno bowiem za ilustrację merytoryczną tekstu dotyczącego „Rozwoju idei miasta i form zamieszkiwania w XIX i XX wieku” uznać trzy niewielkie odręczne rysunki bez podpisów i bez zadeklarowanej intencji znaczeniowej, umieszczone tu w charakterze swoistych ozdóbek).

Charakter oryginalnych analiz mają natomiast trzy publikacje dotyczące rynku nieruchomości (nr 2, 5, 6). Są obszerne, wnikliwe i zarysowane w sposób wyczerpujący, a za jedną, zatytułowaną *Rynek nieruchomości - wybrane determinanty rozwoju* jej Autor otrzymał w 2005 r. nagrodę rektora Akademii Ekonomicznej w Katowicach. Wszystkie te teksty zostały później wykorzystane w monografii pt. *Nieruchomości – proces inwestycyjny*, której Kandydat był współautorem i która ma – jak to zadeklarowano we wstępie – w dużym stopniu charakter podręcznika akademickiego.

Po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych w październiku 2009 roku Tomasz Malec opublikował 15 artykułów – z czego dziewięć w czasopismach, a sześć w opracowaniach zbiorowych – oraz dwie monografie, nie wliczając w to rozprawy habilitacyjnej. W zestawieniu wszystkich prac znajdują się następujące pozycje:

1. Tomasz Malec, *Modern Shopping Malls in the USA and Europe – Outline*, „Architecture, Civil Engineering, Environment Journal”, vol. 3/2010, s. 15-24 (czasopismo wydawane przez Śląski Uniwersytet Techniczny, indeksowane w Index Copernikus). Artykuł przedstawia rozwój centrów handlowych w Stanach Zjednoczonych trwający od początków XX wieku oraz rozwój galerii, pasaży i centrów handlowych w Europie sięgający pierwszej połowy XIX stulecia.

2. Tomasz Malec, *Identyfikacja relacji pomiędzy kulturą materialną a niematerialną i ich wpływ na rozwój architektury*, [w:] *Miasto w kulturze*, opr. zbiorowe, Wrocław: Politechnika Wrocławska, 2012, s. 277-290. Autor zajmuje się w artykule takimi problemami jak: definiowanie kultury materialnej i niematerialnej oraz relacją między nimi (przedstawioną również tabelarycznie), człowiekiem jako „nośnikiem” kultury oraz czynnikami zewnętrznymi warunkującymi rozwój architektury (piramida A. Masłowa). Artykuł ten został później wykorzystany w rozprawie habilitacyjnej Kandydata.

3. Tomasz Malec, *Detal architektoniczny we współczesnej architekturze judaistycznej. Wybrane przykłady architektury świeckiej*, „Czasopismo Techniczne”, 2012, nr 15, s. 388-393. W artykule podkreślono specyficzną symbolikę detalu architektonicznego we współczesnej architekturze żydowskiej, związaną z tragiczną historią narodu (shoah). Jako przykład podane zostało Muzeum Żydowskie w Berlinie i Muzeum Historii Żydów Polskich w Warszawie.

4. Tomasz Malec, *Znaczenie architektury judaistycznej w turystyce kulturowej na przykładzie krakowskiego Kazimierza*, [w:] *Nowa ekonomia turystyki kulturowej*, opr. zbiorowe, Wrocław 2012, s. 139-149. Autor charakteryzuje architekturę judaistyczną jako produkt kulturowy, podkreślając fakt, że architektura judaistyczna nie wykształciła swojego oryginalnego stylu. Podkreśla w tym kontekście znaczenie stylu neomauretańskiego oraz specyficznego detalu judaistycznego.

5. Tomasz Malec, *Ogrody wertykalne w przestrzeni polskich miast*, „Czasopismo Techniczne”, 2012, nr 19, s. 399-405. Tekst artykułu poświęcony został ogrodom wertykalnym – czyli inaczej zielonym ścianom – oraz ich zastosowaniu i walorom w budownictwie miejskim

6. Tomasz Malec, *Znaczenie parków miejskich w kulturze tureckiej na przykładzie Alaeddin Tepesi w Konyl*, „Czasopismo Techniczne”, 2012, nr 30 s. 197-202. W artykule przedstawiono pokrótce tradycję zakładania parków miejskich w Turcji oraz specyficzną przestrzeń parku miejskiego położonego na niewielkim, sztucznie usypanym wzgórzu Alaeddin Tepesi w centrum miasta Konyl.

7. Tomasz Malec, **Projektowanie architektoniczne. Wprowadzenie do zawodu architekta**, Gliwice 2012, 176 stron (monografia). Jak Autor zaznaczył we wstępie publikacji, stanowi ona podręcznik, którego zadaniem jest przygotowanie studentów do pracy w zawodzie architekta. Książka jest bogato ilustrowana i zobrazowana licznymi przykładami. Stanowi pewne kompendium wiedzy projektowo-architektonicznej – rezultat wieloletniego doświadczenia projektowego Habilitanta.

8. Tomasz Malec, **Tożsamość kulturowa w beskidzkim budownictwie letniskowym**, [w:] *Tradycja jako czynnik spójności kulturowej*, opr. zbiorowe, Lublin 2013, s. 59-71. W artykule przedstawiono cechy charakterystyczne tradycyjnego beskidzkiego budownictwa letniskowego – zarówno w sensie architektonicznym, jak też pod względem wyposażenia wnętrza. Wspomniano też o zagrożeniu jakie stanowią dla krajobrazu tego regionu nowo powstające budynki.

9. Tomasz Malec, **Zagospodarowanie przestrzennego potencjału kulturowego dolnośląskich wsi na przykładzie Dziwiszowa / Development of Spatial Cultural Potential of the Lower Silesia Villages: Dziwiszów – a Case Study**, „Landscape Architecture. Studies and Presentations”, 3/2013, s. 44-55 (tekst polsko- i anglojęzyczny). Artykuł ukazuje na przykładzie Dziwiszowa – wsi położonej w powiecie Jeleniogórskim – sposób w jaki wielki potencjał kulturowy dawnego XIX-wiecznego letniska został zaadaptowany do współczesnych potrzeb kulturowo-turystycznych regionu. Proces ten uwarunkowany był głębokimi przemianami społeczno-ekonomicznymi, jakie miały tu miejsce po 1945 roku i nabrał istotnego przyspieszenia dopiero po 2003 roku, wspierany istotnie przez pomoc finansową Unii Europejskiej.

10. Tomasz Malec, **Wpływ judaistycznej kultury niematerialnej na rozwój architektury**, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Technicznej” w Katowicach. 5/2013, s. 17-25. Autor rozważa tu kwestię relacji między judaizmem – rozumianym jako religia, obyczaje i tradycja narodu żydowskiego – a architekturą, odnosząc swe badania głównie do architektury krakowskiego Kazimierza. Najważniejszą konkluzją dla dalszych dociekań na ten temat wydaje się stwierdzenie, że „budynki powstające w obrębie żydowskiej części Kazimierza cechował głównie styl, który odnaleźć możemy również w innych dzielnicach Krakowa” (s. 22) oraz że „Architektura judaistyczna w aspekcie materialnym przejawia się w krakowskim Kazimierzu przede wszystkim w postaci detalu architektonicznego” (s. 24). Oba te stwierdzenie powtórzył później Autor w swej rozprawie habilitacyjnej.

11. Tomasz Malec, **Myślenie na papierze**, [w:] *Definiowanie przestrzeni architektonicznej: zapis przestrzeni architektonicznej*, opr. zbiorowe, Kraków: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, 2013, s. 313-317. Habilitant przedstawia tu swoje przemyślenia na temat istotnej roli jaką odgrywa szkic koncepcyjny w procesie projektowania architektonicznego.

12. Tomasz Malec, **Can Shopping Malls Improve Resilience of City Centres? Relations Between Shopping Malls and Urban Space**, [w:] *Congress Proceedings of Internationale Union of Architects*, Durban, 3-7 sierpnia 2014, s. 199-208. Przedstawiony na międzynarodowej konferencji w formie referatu i opublikowany później w języku angielskim artykuł stanowi dość obszerne i wnikliwe studium na temat wpływu galerii handlowych na ożywienie centrów miast. Celem artykułu była analiza związków pomiędzy wielofunkcyjną przestrzenią centrów handlowych a ich otoczeniem oraz stopień akceptacji tej relacji urbanistycznej przez użytkowników.

13. Tomasz Malec, ***Ocena przestrzeni centrów handlowo-usługowych na Górnym Śląsku na podstawie wybranych przykładów***, Gliwice: Wydawnictwo Bezkręsy Wiedzy 2014, 140 stron. Jest to wydana drukiem rozprawa doktorska Habilitanta. Jako uzasadnienie celu badań podaje On „potrzebę wprowadzenia do procesu projektowania społecznej akceptacji rozwiązań przestrzennych jako przesłanki projektowej, niezbędnej z punktu widzenia właściciela, zarządcy, jednostki samorządowej, a przede wszystkim – projektanta” (s. 80).

14. Tomasz Malec, ***Tereny zielone w zabytkowym krajobrazie krakowskiego Kazimierza***, „Teki Komisji Architektury, Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych”, 2014, nr X/3, s. 5-15. W artykule podkreślone zostały kulturowe aspekty zieleni w mieście oraz rola różnych gatunków roślin ozdobnych w estetyce miasta.

15. Tomasz Malec, ***Czynniki kulturowe w rozwoju miasta. Kazimierz w dobie kryzysu ekonomicznego***, [w:] *Creative Urbanism: the 100th anniversary of the Urban planning education AT Lviv Polytechnic*, praca zbiorowa, Lviv: Lviv Polytechnic, 2014, s. 517-522. Jest to krótki szkic historyczny, przedstawiający załamanie ekonomiczne Miasta Żydowskiego na Kazimierzu w połowie XVII stulecia, trwające aż do rozbiorów Polski i do włączenia Miasta Żydowskiego w obręb Kazimierza. Artykuł ma charakter analizy ogólnie historycznej, z marginalnym uwzględnieniem czynnika przestrzennego.

16. Tomasz Malec, ***Relations Between Intangible and Tangible Culture on Example of Casimir – Historical Jewish District in Cracow***, „History Research”, vol. 5, No 2 April-June 2015, s. 109-115. Opublikowany w języku angielskim artykuł poświęcony jest relacji pomiędzy kulturą niematerialną a materialną na przykładzie historycznego Miasta Żydowskiego na krakowskim Kazimierzu. Autor udowadnia w nim, że żydowska kultura niematerialna bazująca głównie na tradycji religii judaistycznej zmanifestowała swą odrębność w sensie materialnym głównie w specyficznym detalu architektonicznym.

17. Tomasz Eugeniusz Malec, Anna Bocian, ***Revitalization of the Historic Urban Space on Example of Kazimierz (District of Cracow)***, „Spaces and Flows. An International Journal of Urban and ExtraUrban Studies”, Vol. 6, 2015, Is. 3, s. 13-23 (50% autorstwa Habilitanta). Napisany w języku angielskim artykuł we wstępie przedstawia krótko powstanie i kształt przestrzenny krakowskiego Kazimierza, a następnie analizuje współczesne plany jego przestrzennej rewitalizacji. Przedmiot rozważań stanowią trzy ważne dokumenty prawne obowiązujące obecnie w planowaniu przestrzennym tej dzielnicy Krakowa: Studium Uwarunkowań i Kierunków Rozwoju Przestrzennego, Miejscowe Plan Zagospodarowania Przestrzennego, a także akt nadania Staremu Miastu w Krakowie obejmującemu także Kazimierz i Stradom status Parku Kulturowego. Autorzy artykułu proponują nowe podejście do planowania przestrzennego i finansowania procesu rewitalizacji, z większym udziałem procesu partycypacji społecznej.

Oceniając dorobek publikacyjny Tomasza Malca po doktoracie należy stwierdzić, że obejmuje on bardzo szerokie spektrum tematyczne. Najwięcej publikacji dotyczy związków pomiędzy tradycją kulturową określonej społeczności, miasta lub regionu, a architekturą. W szczególności wielokrotnie podejmował On temat żydowskiej tradycji kulturowej w odniesieniu do przestrzeni krakowskiego Kazimierza, co było tematem aż siedmiu publikacji (nr 2,3,4,10,15,16,17); dwa artykuły poświęcono natomiast regionalnej tradycji budowlanej wybranych miejscowości śląskich (nr 8 i 9). Drugim tematem zainteresowania publikacyjnego Habilitanta stanowiła zieleń w mieście, której rolę analizował w trzech artykułach (nr 5,6,14). Dwie publikacje dotyczyły teorii projektowania architektonicznego, z czego jedna, zatytułowana *Projektowanie architektoniczne. Wprowadzenie do zawodu*

architekta (2013), jest opracowaniem monograficznym o charakterze podręcznika akademickiego i stanowi szczególnie cenny dorobek publikacyjny Autora. Tomasz Malec zajmował się także analizą miejskich przestrzeni handlowych, czemu poświęcił dwa artykuły (nr 1, 12) oraz monografię *Ocena przestrzeni centrów handlowo-usługowych na Śląsku* (nr 13), która jest wydaną drukiem rozprawą doktorską Habilitanta. Cztery z opracowanych po doktoracie artykułów opublikowano po angielsku, z czego dwa w czasopismach zagranicznych (nr 16 i 17). Trzy artykuły (nr 3, 5 i 6) umieszczone zostały w czasopiśmie punktowanym („Czasopismo Techniczne”), a jeden (nr 1) w czasopiśmie indeksowanym w Index Copernikus („Architecture, Civil Engineering, Environment Journal”). Habilitant nie opublikował niczego w pismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports; nie wykazał również żadnych cytowań w bazie Web of Science.

Najcenniejsze w dorobku publikacyjnym Tomasza Malca wydają się dwie wspomniane wyżej monografie. Na szczególną uwagę zasługują też pogłębione analizy przeprowadzone w pięciu artykułach: (1) *Modern Shopping Malls in the USA and Europe – Outline*, (2) *Identyfikacja relacji pomiędzy kulturą materialną a niematerialną i ich wpływ na rozwój architektury*, (3) *Znaczenie architektury judaistycznej w turystyce kulturowej na przykładzie krakowskiego Kazimierza*, (4) *Wpływ judaistycznej kultury niematerialnej na rozwój architektury*, oraz (5) *Revitalization of the Historic Urban Space on Example of Kazimierz (District of Cracow)*.

- Konferencje naukowe, projekty badawcze, recenzje

Po uzyskaniu stopnia doktora nauk technicznych Tomasz Malec prezentował referaty na siedmiu konferencjach i sympozjach naukowych w Polsce (trzech w Krakowie i po jednej w Trzebiezowicach, Wrocławiu, Kazimierzu Dolnym oraz Spale) oraz na trzech konferencjach zagranicznych – w Wiedniu, Lwowie i Stambule.

Habilitant był też kierownikiem trzech projektów badawczych: (1) Kulturowe uwarunkowania rozwoju architektury na przykładzie Miasta Żydowskiego w krakowskim Kazimierzu (2013); Harmonizing Efficiency and Restoration: Innovation in Timber Architecture for a Green Energy (2015) oraz (3) Turkish Cultural Influences on Urbanism and Architecture of Plaka, Quarter of Athens (2015).

Począwszy od 2013 roku Tomasz Malec współpracuje z kilkoma zagranicznymi czasopismami, wykonując recenzje artykułów dla: (1) *International Invention of Arts and Social Sciences*, (2) *An International Journal of Urban and ExtraUrban Studies* oraz (3) *Episteme*, a od 2015 roku również dla (4) *Journal of Civil Engineering and Architectural Research* oraz (5) *The International Journal of Constructed Environment*.

- Podsumowanie dorobku naukowego

Podsumowując całość dorobku naukowego Habilitanta trzeba stwierdzić, że jest on znaczny i należy go ocenić pozytywnie, zarówno pod względem merytorycznym jak i rozległości zainteresowań badawczych. W swych publikacjach dr Tomasz Malec łączy problematykę historyczną, ekonomiczną i projektową w odniesieniu do architektury, co jest umiejętnością dość rzadką. W Jego dorobku znajdują się prócz artykułów punktowanych i indeksowanych także dwie publikacje stanowiące podręczniki akademickie, co jest szczególnie warte podkreślenia. Podkreślić trzeba też fakt, że Habilitant był kierownikiem trzech projektów badawczych. Na bardzo pozytywną ocenę zasługuje aktywna działalność publikacyjna oraz naukowa Tomasza Malca w języku

angielskim, a więc skierowana do międzynarodowego środowiska naukowego i dostępna w obiegu międzynarodowym. O tym, że jest On naukowcem cenionym na forum międzynarodowym świadczy jego współpraca z zagranicznymi czasopismami w zakresie recenzowania artykułów, udział w międzynarodowych konferencjach i wygrany konkurs na zatrudnienie zagranicą.

3.2. Działalność dydaktyczna, organizacyjna i współpraca z zagranicą

Po otrzymaniu stopnia doktora nauk technicznych Habilitant prowadził zajęcia dydaktyczne w czterech szkołach wyższych. W Bielskiej Wyższej Szkole w Bielsku-Białej miał zajęcia z projektowania architektury krajobrazu, metodologii projektowania graficznego, prawa budowlanego i etyki w zawodzie architekta (2009-2012). W Wyższej Szkole Technicznej w Katowicach (2012-2013) uczył planowania krajobrazu i terenów zielonych. Na kierunkach Architektura krajobrazu oraz Sztuka Ogrodowa w Uniwersytecie Rolniczym w Krakowie prowadził projektowanie zintegrowane, zasady projektowania, urbanistykę, architekturę zieleni i projektowanie ogrodów. Na uczelniach tych prowadził też seminaria inżynierskie i magisterskie, promując 41 dyplomów inżynierskich (w tym 8 z wyróżnieniem) i 2 magisterskie.

W latach 2010-11 sprawował funkcję dziekana Wydziału Ekonomiczno-Technicznego w Bielskiej Szkole Wyższej w Bielsku-Białej oraz funkcję kierownika Zakładu Technik Inżynierskich, Budowlanych i Komputerowych w tej Uczelni. W tym czasie był także organizatorem i członkiem jury konkursu studenckiego „Przestrzeń wokół nas”, a w 2013 roku współorganizatorem konkursu studenckiego na logo Katedry Dendrologii i Architektury Krajobrazu w Uniwersytecie Rolniczym w Krakowie. Był opiekunem kilku studenckich wyjazdów edukacyjnych oraz inicjatorem i organizatorem podjęcia współpracy uniwersytetów w Krakowie, Katowicach i Wrocławiu z turecką uczelnią Selouk University w Konyi.

W 2012 roku Habilitant rozpoczął swą indywidualną międzynarodową współpracę ze środowiskiem akademickim w Turcji. Jej wynikiem było podjęcie pracy od 2013 roku w Istanbul Kemerburgaz University w Stambule. Pozostając nadal pracownikiem tej Uczelni zajmuje się z jednej strony promocją architektury polskiej w Turcji, a z drugiej rozszerzeniem akademickich stosunków między Turcją a Polską. I tak, w 2014 roku Habilitant wygłosił na uniwersytecie w Stambule cykl dwóch wykładów promujących polską architekturę oraz wziął udział w międzynarodowym festiwalu naukowym „Youth and Environment in the Developing World” zorganizowanym w Stambule przez Euras i Aydin University in Istanbul dla potrzeb rozwoju współpracy pomiędzy studentami Europy i krajów rozwijających. Zorganizował też warsztaty edukacyjne dla studentów z zakresu historii architektury i filmu. Rok później opiekował się studentami w czasie wyjazdu studyjnego do Asmary (wprawdzie Kandydat napisał, że był to wyjazd do Amasry, ale zapewne jest to pomyłka literowa). W latach 2014-2015 był koordynatorem programu Erasmus Plus, doprowadzając do podpisania czterech umów o współpracy pomiędzy Istanbul Kemerburgaz University w Stambule a polskimi uczelniami.

Jako architekt i pracownik naukowy Habilitant jest członkiem kilku prestiżowych organizacji międzynarodowych, takich jak: The Society of Architectural Historians of Great Britain (od 2014), The Society of Architectural Historians (od 2014) Association of European

Schools of Planning (w latach 2012-13), International Association for People-Environment Studies (od 2008). Jest również członkiem Śląskiej Izby Architektów (od 2008).

Reasumując działalność dydaktyczną i organizacyjną Habilitanta, a także działalność w zakresie współpracy z zagranicą, trzeba podkreślić Jego dużą aktywność na wszystkich tych trzech polach. Prowadzenie licznych zajęć ze studentami, łączenie różnych tematów i specjalności dydaktycznych, organizowanie międzynarodowych warsztatów studenckich oraz znaczna ilość wypromowanych dyplomów inżynierskich świadczą o wysokiej jakości Habilitanta jako nauczyciela akademickiego. Pełniona funkcja dziekana i kierownika Zakładu potwierdza jego zdolności organizacyjne, a uwieńczeniem współpracy z zagranicą było zatrudnienie na Uniwersytecie w Stambule. Działalność Tadeusza Malca w tym względzie była nie tylko bardzo aktywna, ale również efektywna, przynosząc widoczne i cenne rezultaty.

3.3. Twórczość architektoniczna

Habilitant rozpoczął swą praktykę projektową w 2000 roku, jeszcze przed uzyskaniem stopnia magistra inżyniera architekta, pracując w biurze architektonicznym „ES Biuro Architektoniczne dr inż. arch. E. Stachura”. W latach 2000-2009, a więc przed doktoratem, był wspólnie z właścicielką tego biura, Ewą Stachurą autorem 8 zrealizowanych projektów architektonicznych oraz 57 zrealizowanych projektów nowej wizualizacji i aranżacji wnętrz oddziałów bankowych (udział autorski Kandydata we wszystkich tych projektach wynosił 50%). Pośród zrealizowanych projektów jest m. in. adaptacja i modernizacja pałacu Mieroszewskich w Mysłowicach, adaptacja hotelu robotniczego w Katowicach na potrzeby szkoły wyższej, projekt hali sportowej w Pszczynie oraz adaptacja i modernizacja siedmiokondygnacyjnego budynku w Bielsku-Białej. Wykonał poza tym 3 projekty koncepcyjne, pośród których był m. in. zespół sportowo-rekreacyjny w Bielsku-Białej i budynek szkoły wyższej w tymże mieście. W 2000 roku brał udział w konkursie architektonicznym na szkołę podstawową w Rzeszowie.

W 2009 roku Tomasz Malec uzyskał uprawnienia architektoniczne bez ograniczeń. Jednakże jego działalność projektowa po tym roku, który był także rokiem otrzymania przez Niego tytułu doktora nauk technicznych, była już nieco mniej aktywna. W latach 2011-2012 wykonał koncepcję rozbudowy, modernizacji i adaptacji zabytkowego budynku mieszkaniowego w Bielsku-Białej, a także – już w ramach autorskiej pracowni architektonicznej – opracowania inwentaryzacyjne dworca kolejowego w Cieszynie, Markłowicach i Raciborzu na zlecenie PKP oraz projekt modernizacji wnętrza pensjonatu w Wiśle. Wraz ze studentami brał też udział w konkursie na zagospodarowania placu Nowy Targ we Wrocławiu. Zwieńczeniem doświadczeń projektowych Habilitanta był wydany w 2012 roku podręcznik akademicki pt. *Projektowanie architektoniczne. Wprowadzenie do zawodu architekta*, który cieszy się dużą popularnością (900 sprzedanych egzemplarzy) i ma również swoją wersję elektroniczną.

Bardzo ciekawą inicjatywą projektowo-badawczą były podjęte w 2011 roku przez dr Tomasza Malca wraz z E. Malec-Wysocką dwuletnie prace eksperymentalne nad ogrodami wertykalnymi, dostosowanymi do polskich warunków klimatycznych. Ich rezultatem było opracowanie w 2013 roku dokumentacji projektowej oraz realizacja prototypu „zielonego obrazu”, a więc wykonanego w konstrukcji stalowej dzieła artystycznego opartego na uprawie hydroponicznej. Projekt „zielonych obrazów” został przygotowany do wdrożenia i

opatentowania, a wyniki prac zaprezentowano na II Targach Ogrodniczych w 2013 roku w Krakowie.

Podsumowując działalność architektoniczną dr inż. arch. Tomasza Malca należy ocenić pozytywnie Jego dorobek w tej dziedzinie. Obejmuje on dość liczne realizacje, o zróżnicowanym profilu programowym, co świadczy o biegłości zawodowej Habilitanta. Szczególną pozycję w tym dorobku zajmuje ciekawy projekt koncepcyjny „zielonych obrazów”, przygotowany nawet do opatentowania. Swe niemałe doświadczenie architektoniczne Tomasz Malec podsumował w podręczniku akademickim dotyczącym projektowania – co jest szczególnie cenne w przypadku nauczyciela akademickiego, lecz niestety stanowi rzadkość na rynku akademickim. Posiadanie przez Habilitanta uprawnień architektonicznych do projektowania bez ograniczeń należy uznać za szczególnie satysfakcjonujące i stanowiące istotny fundament dla jego pracy projektowej, naukowej i dydaktycznej.

4. Recenzja monografii habilitacyjnej

4.1. Zawartość i układ rozprawy

Jako rozprawę habilitacyjną dr Tomasz Malec przedstawił napisaną po angielsku monografię pt. *Jewish Architecture and Urbanism in the Years 1495-1815*. (i w podtytule) *The Jewish City in Casimir, Cracow*, co w tłumaczeniu na język polski można przedstawić jako: *Żydowska architektura i urbanistyka w latach 1485-1815*. (i w podtytule) *Żydowskie Miasta na Kazimierzu w Krakowie*. Jest to licząca 139 stron książka niewielkiego formatu, wydana w 2015 roku przez wydawnictwo naukowe Aracne editrice int.le S.r.l w Rzymie. Zawiera wstęp i cztery rozdziały. W tekście umieszczono 41 ilustracji, składających się w dużej części z obrazów rysunkowych przedstawiających wygląd żydowskiej części XIX-wiecznego Kazimierza i jego fotografii współczesnych. Mało jest natomiast planów urbanistycznych tego zespołu – praktycznie tylko jeden; a prócz niego jedynie 3 mapy historyczno-osadnicze Krakowa. Na końcu rozprawy umieszczono obszerny, choć nienumerowany spis literatury.

4.2. Analiza i ocena zawartości merytorycznej

We wstępie przedstawiono tezę, cel i metodologię badań, a także przegląd ważniejszej literatury. Na stronie 14 Autor przedstawia główną roboczą tezę rozprawy, która brzmi: „Dzięki wpływowi niematerialnej kultury żydowskiej oraz czynników poza-kulturowych architektura i urbanistyka posiada pewne szczególne i rozpoznawalne cechy” (*Thanks to the influence of Jewish intangible culture and non-cultural factors, architecture and urbanism have their own distinctive and recognizable features; the statement mentioned above assumed as a main working research hypothesis.*”). Autor pisze dalej, że „Cechy te przesądzają o istnieniu żydowskiej architektury i urbanistyki jako części żydowskiej kultury materialnej rozwijającej się na terenie polsko-litewskiej Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1485-1815 i później na terenie dawnej Rzeczypospolitej podzielonej między obce mocarstwa”. Ze stwierdzeń tych wynika, że architekturę i urbanistykę części dzielnicy Kazimierz w Krakowie traktuje On jako pewien przykład ogólniejszego zjawiska, występującego na całym terenie dawnych ziem Korony i Litwy - co sugeruje zresztą także

sam tytuł rozprawy. Zadeklarowanym celem pracy było natomiast przedstawienie „wpływu niematerialnej kultury żydowskiej i czynników poza-kulturowych na przestrzeń Żydowskiego Miasta na krakowskim Kazimierzu, zamieszkałym w badanym okresie tylko przez Żydów” (s. 14-15).

W rozdziale I, zatytułowanym „Establishment of Jewish Diaspora in the Kingdom of Poland” (s. 23-32), Tomasz Malec przedstawia historię utworzenia żydowskiej diaspory w Polsce. Sięga czasów X stulecia naszej ery, kiedy to z uwagi na niesprzyjające warunki polityczne i ekonomiczne w Niemczech mieszkający tam Żydzi zaczęli się osiedlać w Polsce – najpierw na terenie Śląska i Wielkopolski, a później, w XI i XII stuleciu, także na terenie Małopolski i innych regionów. W XIII wieku prześladowania Żydów zaczęły się w Anglii, w XIII i XIV stuleciu we Francji, a w XV wieku zostali oni wysiedleni z bardzo wielu dużych miast niemieckich oraz austriackich i również wówczas szukali schronienia na ziemiach polskich. Autor podkreśla przy tym, że ze względu na swoje kontakty i umiejętności handlowe byli oni w Rzeczypospolitej przyjmowani i znajdowali poparcie ze strony królów Polski, nadających im ziemię i przywileje ekonomiczne.

W rozdziale II, noszącym tytuł „Medieval Jewish colonization in Cracow and its service cities” (s. 33-48), Tomasz Malec przedstawia proces osiedlania się Żydów w Krakowie i jego okolicach. Odbył się on w dwóch fazach – najpierw w XI, a potem w XIV-XV stuleciu. Píše następnie o powstaniu Kazimierza, obecnej dzielnicy Krakowa, który został założony 2 lutego 1335 roku na prawie magdeburskim jako oddzielne miasto, służebne względem Krakowa. Wspomina też pokrótce o urbanistyce Kazimierza, który otrzymał rozplanowanie obejmujące geometryczną siatkę dziewięciu prostokątnych „pól”, tj. bloków urbanistycznych. Habilitant opiera się w tym opisie na badaniach Bogusława Krasnowolskiego z 2011 roku – nie przedstawia jednak żadnego planu ilustrującego te ustalenia.

Jak się dowiadujemy, w 1340 roku, pięć lat po uzyskaniu praw miejskich, do Kazimierza przyłączono położoną od niego na północny-wschód wieś Bawół. Jeszcze w XIV wieku razem z terenem tej wsi Kazimierz został otoczony systemem murów obronnych, z bramami umieszczonymi na ważnych wjazdach. Autor podkreśla, że właśnie w obrębie włączonej do Kazimierza dawnej wsi Bawół powstało w 1485 roku Miasto Żydowskie, którego mieszkańcami byli Żydzi zmuszeni wówczas do opuszczenia Krakowa. Zajęli oni teren poza pierwotnym regularnym rozplanowaniem Kazimierza, lecz w obrębie jego murów obronnych. Na stronie 39 i 40 Tomasz Malec przytacza za publikacją Majera Bałabana pt. *Historia Żydów w Krakowie i na Kazimierzu 1304-1868* roku krótki opis rozplanowania Żydowskiego Miasta według stanu z przełomu XV i XVI wieku. Czytamy więc że: „Istniał tu wówczas niewielki kwadratowy rynek pomiędzy ulicą Józefa a Bożego Ciała, mury miasta rozciągały się wzdłuż ulicy Miodowej i Dajwór, Stara Synagoga stała na końcu ulicy Józefa, a przed nią rozciągał się główny rynek zwany Wielką Ulicą (obecnie ulica Szeroka) gdzie mieściły się stragany i jatki oraz koncentrował się handel. Przy tej głównej ulicy znajdował się także cmentarz żydowski”. Lakoniczny ten opis – jeden z zaledwie dwóch umieszczonych w rozprawie opisów przedstawiających rozplanowanie badanego zespołu – nie został jednak niestety zilustrowany żadnym szkicem rysunkowym czy planem, co znacznie utrudnia wyobrażenie przestrzenne układu.

Dowiadujemy się następnie, że ze względów bezpieczeństwa, w końcu XVI wieku żydowscy mieszkańcy odгородzili się drewnianym płotem od znacznie większej, chrześcijańskiej części Kazimierza (s. 41); płot ten w XVII wieku zamieniono na trwały mur. Czytamy też, że w 2 połowie XVI wieku i na początku XVII stulecia Miasto Żydowskie zostało

trzykrotnie rozszerzone (w 1553, 1583 i 1603 roku) i uzyskało swe finalne granice, zawarte między murami obronnymi, obecną ulicą Bożego Ciała oraz w przybliżeniu obecną ulicą Św. Wawrzyńca (s.46). Znów niestety Autor nie przedstawia na żadnym planie lokalizacji rozszerzonego Żydowskiego Miasta w kontekście całego Kazimierza, co jest dużym mankamentem prowadzonego wywodu. Umieszczona na stronie 45 mapa części Krakowa i Kazimierza z 1817 roku (fig.2.4) również nie wyjaśnia jego usytuowania względem całości zespołu miejskiego. Jedynym przedstawionym w rozprawie planem urbanistycznym ukazującym Żydowskie Miasto na Kazimierzu jest plan przedstawiający fazy rozszerzania granic tego zespołu w XVI i na początku XVII stulecia (fig. 2.5, s. 46). Zaczerpnięty został z publikacji Marii i Kazimierza Piechotków pt. *Krajobraz z menorą. Żydzi w dawnych miastach i miasteczkach Rzeczypospolitej* (2008) i nie przedstawia zabudowy tylko sam układ działek i ulic oraz lokalizację synagog. Jest to zresztą jedyny plan urbanistyczny tego zespołu w całej rozprawie, co jak na książkę o tematyce urbanistycznej i architektonicznej wydaje się stanowczo za mało.

Rozdział III zatytułowano „ Non-cultural conditions of the Casimiriensis Jewish City spatial development” (s. 49-76). Autor przedstawia w nim poza-kulturowe czynniki wpływające na rozwój przestrzenny Żydowskiego Miasta na Kazimierzu. Do pierwszej grupy takich czynników zalicza On potrzebę bezpieczeństwa, klimat, specyfikę położenia i trudną sytuację ekonomiczną większości mieszkańców. Według oceny Autora, z uwarunkowań tych wynikały następujące cechy architektoniczno-urbanistyczne Żydowskiego Miasta: (1) tworzenie zamkniętych społecznie i przestrzennie enklaw miejskich; (2) popularność lokalnych materiałów budowlanych (piaskowca, wapienia, porfiru, cegły i drewna); (3) wykorzystanie dogodności wynikającym z bliskości Wisły, a jednocześnie podleganie zagrożeniom powodziowym; (4) duży procent budownictwa drewnianego, stwarzającego zagrożenie pożarowe; (5) znaczne zagęszczenie zabudowy powodujące duże zagrożenie epidemiologiczne (s.49-58). Patrząc jednak na wskazanie przez Autora w tej części rozprawy czynniki trzeba stwierdzić, że nie były one czymś charakterystycznym tylko dla żydowskiej części Kazimierza, i że były wówczas dość powszechne w innych miastach ziemiach polskich. Wic to nie te czynniki mogły zdecydować o specyfice miast żydowskich.

Z kolei analizuje Autor inne poza-kulturowe czynniki, które wpłynęły na rozwój przestrzenny Miasta Żydowskiego na Kazimierzu (s. 59-64). Do najważniejszych zalicza statuty, przywileje i zakazy wydawane Żydom w Polsce od XIII do XV stulecia. Najważniejszym z nich był Statut Kaliski (1264 r.), dający szerokie uprawnienia prawne i ekonomiczne tej społeczności. Z kolei synody biskupie nakładały na nią istotne ograniczenia (s. 61-63), z których dla tematu rozprawy najważniejsze były: (1) konieczność mieszkania Żydów w oddzielnych dzielnicach, otoczonych murem; (2) ograniczona liczba synagog w mieście; (3) wysokość synagog mniejsza niż wysokość kościołów; (4) ograniczenia i zakazy nabywania nowych nieruchomości.

Jak czytamy, czasowe zniesienie lub poluzowanie niektórych najdotkliwszych zakazów biskupich następowało poprzez dekryty wydawane przez królów polskich (s. 66-67), którzy w XVI i na początku XVII stulecia pozwolili na wspomniane już, trzykrotne rozszerzenie terytorialne kazimierskiego Miasta Żydowskiego. Wówczas też ukształtowało się ostatecznie całe rozplanowanie tego zespołu, a więc według opisu przytoczonego przez Autora: „...większe i mniejsze ulice, place, budynki mieszkalne, magazyny, synagogi i cmentarze. Charakterystyczną cechą tych budynków była stosunkowo duża liczba sklepów i magazynów, często wzniesionych jako drewniane przybudówki, a ich znaczna ilość wynikała z tego, że

handel był głównym źródłem zarobkowania większości mieszkańców Żydowskiego Miasta” (s.67). Przywołany fragment tekstu stanowi drugi w całej rozprawie opis układu przestrzennego Żydowskiego Miasta na Kazimierzu. Podobnie jak ten pierwszy, zamieszczony na stronach 39-40, również on nie jest wynikiem oryginalnych dociekań autorskich Habilitanta, lecz został oparty na publikacji Majera Bałabana pt. *Historia Żydów w Krakowie i na Kazimierzu 1304-1868*, wydanej w 1931 roku. Opis ten został wrywkowo zilustrowany sześcioma umieszczonymi w recenzowanej pracy obrazami rysunkowymi z końca XIX i z początku XX wieku, na których przedstawiono starą zabudowę Kazimierza (fig. 3.1, 3.5, 3.6, 3.8, 3.9 i 3.11).

W rozdziale IV, ostatnim, zatytułowanym „Cultural conditions of the Casimiriensis Jewish City's spatial development” (s. 77-124) Tomasz Malec analizuje kulturowe uwarunkowania rozwoju przestrzennego Żydowskiego Miasta na Kazimierzu. Jedną z ważniejszych konkluzji rozważań wstępnych tego rozdziału jest stwierdzenie, iż ażeby rozumieć architekturę i urbanistykę żydowskiego miasta lub dzielnicy trzeba poznać żydowską kulturę niematerialną (s. 79), a w szczególności niezmiennie i ponadczasowe wzorce życiowe i estetyczne, kreowane w niej przez religię (s. 78). Autor słusznie pisze dalej, że w sensie architektonicznym i urbanistycznym cechą żydowskiej kultury była z jednej strony adaptacja znaczących osiągnięć innych cywilizacji, a z drugiej tworzenie nowych form stylowych, odpowiadających uwarunkowaniom bogatej, ukształtowanej przez tysiąclecia żydowskiej tradycji, głównie religijnej (s. 83). Rozstrzyga też znaczenie określenia „żydowska” w odniesieniu do urbanistyki i architektury, definiując ją jako taką, która mimo iż tworzona przez ludzi innej narodowości, przynależy do kultury żydowskiej jeżeli jest podporządkowana jest zasadom i wymaganiom (s. 84). To założenie wydaje się szczególnie ważne w kontekście faktu, że profesjonalni architekci i urbaniści żydowscy pojawili się w Europie dopiero w XX stuleciu, w okresie modernizmu.

Jako główną cechą i osiągnięciem urbanistyki żydowskiej w latach 1485-1815 wyróżnia Autor przede wszystkim gettoizację, a więc tworzenie zamkniętych dzielnic, często wydzielonych murami lub płotami (s. 92). Na takie kształtowanie miast żydowskich znajduje Habilitant przykłady nie tylko na krakowskim Kazimierzu, ale również w miastach zachodniej Europy - Niemiec, Włoch i Hiszpanii (np. w Kordobie). Druga znacząca cecha urbanistyki żydowskiej wynikała z zasady religijnej czystości i nakazu posiadania mikwy, a więc naturalnego lub sztucznego basenu-zbiornika z wodą (s. 93). Trzecia zasada kształtowania żydowskiej przestrzeni miejskiej była związana z cotygodniowym świętem *szabas* i zakazem pokonywania wówczas większej odległości niż 2000 kroków, co oznaczało, że domy miejskie musiały być położone najdalej w takiej właśnie odległości od najbliższej synagogi (s. 94). Kolejna reguła znacząca dla kształtu przestrzennego miast żydowskich związana była ze „Świętem Bud” (Feast of Boots) i potrzebą konstruowania niewielkich drewnianych dobudówek, najczęściej sytuowanych na balkonach lub na innych wysuniętych częściach budynku. Tego typu drewniane „budy” widać było w krajobrazie krakowskiego Kazimierza, co ilustruje zamieszczony na stronie 96 rysunek przedstawiający jego zabudowę w końcu XIX stulecia.

W odniesieniu do architektury Tomasz Malec stwierdza, że zasadniczym elementem odróżniającym zabudowę Żydowskiego Miasta na Kazimierzu od zabudowy Krakowa w badanym okresie jest specyficzny detal architektoniczny, który pojawił się tu dość powszechnie w połowie XVII wieku. Pozostałe elementy stylowe i cechy architektury od końca XV wieku do początków XIX wieku były takie same, zarówno w Mieście Żydowskim, jak

i w Krakowie, jak i w innych miastach polskich. Połowa XVII wieku był to czas wzmożonych wojen na obszarze Rzeczypospolitej i co za tym idzie czas powszechnego upadku ekonomicznego. Autor więc podkreśla, że na całym obszarze Polski i na Kazimierzu detal architektoniczny domów mieszkalnych był skromny, bardzo często drewniany i tylko w bogatszych obiektach wykonywano go z kamienia. Dotyczyło to głównie synagog i cmentarzy. Jak dalej pisze, istotny wyróżniki tego detalu stanowiła symbolika związana ze skomplikowanym zestawem wyobrażeń, reprezentujących różne cechy charakterologiczne i identyfikacyjne, jak na przykład określone cnoty, imiona, płeć, wiek, pochodzenie, profesje, czy też pojęcia ontologiczne takie jak życie, śmierć i wieczność. Ważną rolę odgrywały też hebrajskie inskrypcje, częste zwłaszcza na macewach.

Końcowa część tego rozdziału poświęcona została synagodom. Ich budowa i kształt przestrzenny podlegał szczególnie ścisłym zasadom, spisanych w żydowskich księgach religijnych i prawie. Dowiadujemy się przy tym, że na Kazimierzu w latach 1485-1815 zbudowano 7 synagog, z których najważniejszą była Stara Synagoga. Autor omawia pokrótce czas powstania, usytuowanie, układ przestrzenny i detal każdej z nich. Wylicza także w krótkim zestawieniu wspólne cechy wszystkich tych obiektów, a w szczególności między innymi: (1) prostotę formy, opartej na prostokątnym planie europejskich założeń halowych; (2) stosowanie form stylowych typowych dla danej epoki (gotyckich, renesansowych lub barokowych); (3) stosunkowo niedużą wysokość tych budowli, znacznie mniejszą niż okolicznych kościołów; (4) użycie lokalnych materiałów budowlanych (s. 124).

Ostatnie 3 strony tekstu rozprawy stanowi krótkie **wnioski** (*Conclusions*, s. 125-127).

4.3. Uwagi krytyczne i ocena sumaryczna rozprawy habilitacyjnej

Pierwszą uwagą krytyczną, która nasuwa się w sposób nieodparty po przeczytaniu tej rozprawy jest niedostateczne zilustrowanie przestrzenne analizowanego tematu. Praca naukowa dotycząca architektury i urbanistyki, która ma tylko jeden plan urbanistyczny omawianego zespołu (i to fragmentaryczny), żadnego planu architektonicznego, żadnego rysunku fasady czy detalu, wydawać się musi niepełna i mało wiarygodna.

Kolejne wątpliwości budzi niespójność między tytułem rozprawy, a jej treścią. Tytuł książki - *Żydowska architektura i urbanistyka w latach 1485-1815. Żydowskie Miasto na Kazimierzu w Krakowie* – zapowiada bowiem przedstawienie pewnego uogólnienia dotyczącego żydowskiej architektury i urbanistyki z lat 1485-1815, dokonane na przykładzie Żydowskiego Miasta na krakowskim Kazimierzu. Natomiast treść opracowania w sensie analizy przestrzennej niemal w stu procentach dotyczy tego właśnie jednostkowego zespołu i nie znajdujemy żadnych ogólniejszych porównań w tym względzie. Załedwie w jednym przypadku Autor pokusił się o przeprowadzenie pewnej analogii przestrzennej z innymi żydowskimi ośrodkami osadniczymi w Europie, pisząc na stronie 92 – bardzo zresztą zdawkowo – o wydzielonych murem dzielnicach-gettach żydowskich istniejących także w miastach Niemieckich, Włoskich i Hiszpańskich.

Następna kwestia dyskusyjna dotyczy również rozbieżności tytułu i treści rozprawy. W tytule pracy mowa jest bowiem o urbanistyce i architekturze Żydowskiego Miasta ze wskazaniem na krakowski Kazimierz. Obliguje to Autora do przeprowadzenia analizy struktury przestrzennej tego zespołu. Taka analiza jednak nie została przeprowadzona. Dwa zamieszczone w tekście krótkie opisy słowne kierunku przebiegu głównych ulic i murów

obronnych Kazimierza, lokalizacji synagog i cmentarza (które zresztą powyżej przytoczyłam) nie zastąpią całościowego przedstawienia jego urbanistyki – układu ulic, działek, placów i zabudowy, które w ogóle nie były przedmiotem zainteresowania w rozprawie. Autor głównie zajął się analizą czynników kulturowych i poza-kulturowych, które wpłynęły na ukształtowanie Żydowskiego Miasta, a także specyficznych cech którymi według nakazów religii jego układ powinien się charakteryzować. Zresztą nie sprawdził w sumie, w jaki sposób nakazy te były rzeczywiście w przestrzeni zrealizowane. Podobnie było z wymienioną w tytule rozprawy architekturą Żydowskiego Miasta na Kazimierzu. Została przedstawiona bliżej jedynie w odniesieniu do siedmiu kazimierskich synagog, zresztą bez ukazania planu którejkolwiek z nich i głównie pod kątem wpływu na jej wygląd żydowskiej tradycji kulturowej i poza-kulturowej. Poza tym nie został przedstawiony i zanalizowany architektonicznie żaden dom Żydowskiego Miasta, ani jego rozplanowanie, ani fasada, pozostawiając Czytelnika z pobieżnym opisem stosowanych dla dekoracji tych budynków symbolicznych detali i inskrypcji. Wynika stąd, że biorąc pod uwagę treść rozprawy jej tytuł powinien raczej brzmieć: „Żydowskie Miasto na Kazimierzu w Krakowie w latach 1485-1815 i jego specyfika przestrzenna”.

Trzeba stwierdzić ponadto, że ponieważ przedstawiona praca ma charakter analizy historycznej, należałoby oczekiwać od Autora przedstawienia także własnych badań źródłowych i ustaleń faktograficznych dotyczących podjętego tematu. W wypadku recenzowanej pracy niemal cała historyczna argumentacja oparta jest na literaturze przedmiotu, o czym świadczy nader częste, występujące niemal przy co drugim akapicie powoływanie się na innych badaczy. W zestawieniu bibliograficznym Autor nie wskazał też żadnych źródeł historycznych, na których opierał swe badania. To również stanowi pewien mankament warsztatowy rozprawy.

Abstrahując od wyrażnie na wyrost sformułowanego tytułu rozprawy oraz od pewnych jej niedoskonałości warsztatowych, trzeba jednak podkreślić istotne osiągnięcia pracy habilitacyjnej Tomasza Malca. Przede wszystkim jest nim samo podjęcie tematu specyfiki przestrzennej Miasta Żydowskiego na krakowskim Kazimierzu i wydobycie przez Habilitanta wielowątkowych czynników, które ukształtowały tę specyfikę. Jest to temat stosunkowo mało znany i rzadko poruszany w polskiej literaturze – stanowi więc oryginalne osiągnięcie badawcze Autora. Jest to przy tym temat ważny, szczególnie w kontekście prac rewaloryzacyjnych podejmowanych na krakowskim Kazimierzu i konieczności zrozumienia pewnych niuansów kulturowych, które nie są dziś, w warunkach kulturowych współczesnej Polski w żaden sposób oczywiste i wydają się trudne do zrozumienia. Praca Autora może być w tym względzie bardzo cennym przewodnikiem. Z jednej strony jej walorem jest fakt, że została napisana po angielsku i stanowić może promocję dziedzictwa kulturowego naszego kraju zagranicą; z drugiej jednak strony ogranicza to w pewien sposób jej zaistnienie na rynku polskim. Gdyby jednak praca miała zostać wydana w języku polskim, Autor powinien albo zmienić jej tytuł, albo uzupełnić jej treść o wspomniane wyżej brakujące elementy. Na wysoką ocenę zasługuje zaprezentowana w rozprawie umiejętność i swoboda korzystania z literatury przedmiotu i uwzględnienie w niej najnowszych opracowań, w tym także obcojęzycznych. Tak więc gdyby nie wyrażnie „na wyrost” sformułowany tytuł pracy, jej w pełni pozytywna ocena nie budziłaby wątpliwości.

5. WNIOSEK KOŃCOWY - PODSUMOWANIE RECENZJI

Przedstawiona ocena dorobku naukowo-badawczego, twórczo-zawodowego, dydaktycznego i organizacyjnego Tomasza Malca pozwala na podstawie złożonego wniosku i załączonej do niego dokumentacji stwierdzić, że Kandydat spełnia warunki do uzyskania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk technicznych w dyscyplinie architektura i urbanistyka. Dorobek ten ukazuje Habilitanta jako dojrzałego pracownika nauki i nauczyciela akademickiego oraz dobrego architekta. Przedstawiona przez Niego rozprawa habilitacyjna – mimo pewnych usterek warsztatowych – stanowi oryginalny wkład w piśmiennictwo naukowe i jest ważnym osiągnięciem naukowym Autora. Tak więc przedstawiony dorobek Habilitanta spełnia wymagania stawiane przez *Ustawę o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz. U. z 2003 r. nr 65, poz. 595 ze zm.). Stwierdzam też, że dr inż. arch. Tomasz Malec jest przygotowany do podjęcia obowiązków samodzielnego pracownika naukowego i może zostać dopuszczony do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

(-) Maria Jolanta Sołtysik

Gdańsk, 8 czerwca 2016